

Bevezetés

Az Imágó Budapest jelen, valamint következő száma a pszichoanalízis és az idegtudományok kapcsolatával foglalkozik. Témaválasztásunkat az indokolja, hogy a kognitív és affektív idegtudományok, az idegrendszer működésének és fejlődésének pontosabb megértéséhez lehetőséget teremtő új módszerek a szkeptikus és ellenző hangok ellenére számos új perspektívát nyitnak a pszichoanalízis számára. Bizonyos értelemben válaszút elé is állítják: vagy ragaszkodik „ortodox” hagyományaihoz, vagy van bátorsága elszakadni a díványtól, és a legújabb idegtudományok eredményeivel is kölcsönhatásba kerülni. Ennek a problémának a felismerése nyomán született meg a neuropszichoanalízis, mint önálló irányzat, amely a pszichoanalízis metaforikus nyelvén megfogalmazott elméletek, terápiás fogalmak, nehezen megragadható mentális folyamatok neurológiai és idegrendszer-fejlesztési alapjaival foglalkozik. A modern idegtudományi képalkotó eljárások (fMRI, PET, SPECT) egyre pontosabb képet adnak az agyban zajló folyamatokról, és ily módon egyre több, eddig a pszichoanalízis által kínált módszerekkel megismerhető jelenség strukturális, neuro-anatómiai, esetleg biológiai, biokémiai alapjait is megismerhetővé teszik. Ez a felfedezés nem csupán tudományos relevanciával bír, hanem – miként számunk írásaiból is kiderül – pszichoterápiás és módszertani vonatkozásai is vannak. Többek között ez a megközelítés megerősítette és empirikus eredményekkel igazolta az olyan típusú klinikai munka, az olyan pszichoanalitikus kezelés létjogosultságát, amely azt személyközi, interszubjektív keretbe helyezi, és amelyben mind a terapeuta, mind a páciens implicit kapcsolati tudásával van jelen, az „itt és most” pillanatban. Ennek lényege a megélt tapasztalás, nem pedig csupán az arra való reflexió, és nem is csak az arról való verbális beszámoló. Utalhatunk itt Ferenczi Sándor késői írásaira is, amelyek részben e típusú, a kapcsolatra fókuszáló terápiás munka előfutáraként is értelmezhetők.

A kutatók között egyetértés van abban, hogy személyköziséget, interszubjektív kapcsolatot két elme hozza létre. Az emberi elme sajátossága, hogy keresi azokat a tapasztalásokat másokban, amelyekre rezonálhat – írja Daniel Stern. Ezt számos idegtudományi, fejlődés-lélektani és klinikai bizonyíték támasztja alá. Az egymással kapcsolatban levő két ember közti interszubjektív kapcsolatot idegrendszeri szinten a jobb féltéke működéseinek összehangoltsága adja, vagyis az egymásra hangolódo, tükröző, a másik mentális állapotát megértő kapcsolat idegrendszeri alapja részben a

kétirányú jobb félteke-jobb félteke működés összehangoltsága. Siegel ezt a folyamatot „interszubjektív neurobiológiának” nevezi.

Természetesen ezzel az integratív megközelítéssel kapcsolatban mindkét oldalról hallhatunk kritikus hangokat is: vajon lehetséges-e eltérő módszerekkel, gyökeresen különböző episztemológiai, tudományfilozófiai háttérrel, elméleti kerettel dolgozó irányzatok integrációja? Vajon nyújt-e új adalékokat a pszichoanalízis identitásához a pszichoanalízis és az idegtudományok közti párbeszéd? Egyáltalán, szükség van-e ezekre e kérdésekre? Nincs egyetértés, és nincs egyértelmű válasz; jelen számunknak sem célja az állásfoglalás a neuropszichoanalízis mellett vagy ellen.

A téma iránt növekvő érdeklődés, és a már összegyűlt hatalmas mennyiségű kutatási eredmény azonban különösen érdekes, ha figyelembe vesszük, milyen fiatal – és mégis hagyományokkal rendelkező – tudományágról van szó. A Nemzetközi Neuro-pszichoanalitikus Társaság 2000-ben alakult Londonban, éppen Freud Álomfejtés című könyve megjelenésének századik évfordulóján. A Társaság célja az, hogy folyamatos dialógust tartson fent az elme pszichoanalitikus és idegtudományi perspektívájú megközelítése között. New Yorkban az Arnold Pfeffer Alapítvány Neuropszichoanalitikus Centrumot hozott létre. A Nemzetközi Neuropszichoanalitikus Társaság egyik társelnöke Mark Solms, aki pszichoanalitikus és neuropszichológus, társelnöke pedig Jaak Pankseep, aki kifejezetten az érzelmekkel foglalkozó idegtudós. Ez a társaság évente kétszer adja ki Neuropsychanalysis című online folyóiratát, amelyben empirikus, klinikai és elméleti írásokat várnak. Évente tartanak konferenciákat olyan témakörökben, mint például az álom és a pszichózis, a jobbfélteke-működés, az érzelmek és az emlékezet Lásd: <http://www.neuropsa.org.uk/>

Jelen számunkban olvasható a Nobel-díjas Eric Kandel amerikai fiziológus 1999-ben megjelent, a pszichoanalízis és a biológia kapcsolatával foglalkozó alapvető tanulmánya. Bár Kandel tanulmánya több mint egy évtizeddel ezelőtt született, a benne kifejtett gondolatok nagy vonásokban ma is aktuálisak. Pléh Csaba a pszichoanalízis kísérleti újraértelmezéseit tekinti át, Bérdi Márk Freud korai neurológiai felfogását vizsgálja tudománytörténeti szempontból, Danics Zoltán pedig ugyancsak a pszichoanalízis idegtudományi vonatkozásait taglalja.

Következő számunk írásai többek között az áttétel idegtudományi alapjaival, a trauma neurobiológiájával, a memóriarendszereknek és a tükroneuronoknak a terápiás folyamatban játszott szerepével, a tudatelmélet neurobiológiai alapjaival, a film-befogadás érzelmi aspektusainak idegtudományi megközelítésével foglalkoznak. Tanulmányt közlünk a neuropszichoanalitikus szemlélet kritikájáról is.

2011. június 10.

Lénárd Kata